

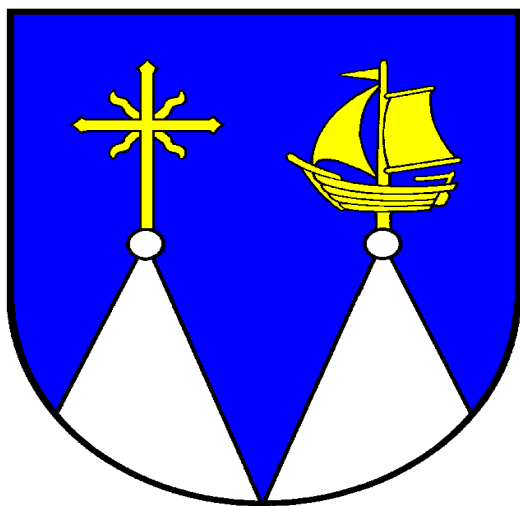
PAPILIO SENIŪNIJA

Papilio seniūnija yra Biržų rajono rytuose ir ribojasi su Rokiškio, Kupiškio rajonais, Latvijos Respublika. Seniūniją sudaro 2 miesteliai, 95 kaimai, 6 seniūnaitijos: Kučgalio, Kupreliškio, Kvetkų, Papilio, Satkūnų, Skrebiškių bendruomenės. Seniūnijoje veikia Biržų rajono Papilio pagrindinė mokykla, Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos Papilio, Skrebiškių, Kvetkų, Kupreliškio, Kučgalio struktūriniai padaliniai, VŠĮ Biržų rajono savivaldybės poliklinikos Papilio ambulatorija, Papilio paštas, 4 bažnyčios: Papilio evangelikų reformatų, Papilio Nekaltosios Šv. Mergelės Marijos, Kupreliškio Šv. arkangelo Mykolo, Kvetkų Šv. Jono Krikštytojo ir koplyčios Diliuose ir Skrebiškiuose.

Seniūnijos plotas sudaro 250 kv. km. Seniūnijos administracinis centras – Papilio miestelis. Papilio miestelis yra pusiaukelėje tarp Biržų ir Pandėlio, greta kelio Biržai- Pandėlys-Rokiškis. Papilio miestelis buvo įkurtas XVI a. pabaigoje Šakinavos kaimo vietoje. Kitų šaltinių teigimu, Papilys minimas 1541 m., kai didikai Radvilos ant Zomkelio kalno pastatė savo rūmus (Papilio dvaras). Apie 1595 m. buvo pastatyta pirmoji evangelikų reformatų bažnyčia. Dabartinė bažnyčia pastatyta 1785 m. Bažnyčios statinių kompleksas 2004 m. buvo įrašytas į kultūros paveldo registrą. Aktyvūs kunigaikščiai Radvilos Papilyje įsteigė mokyklą.

Senojoje Papilio mokykloje, kurioje 1915-1918 m. teko mokytojauti lietuvių avangardinės poezijos pradininkui, laikraščio „Keturi vėjai“ iniciatoriui ir redaktoriui, dramaturgui ir vertėjui pačios neramiausios dvasios rašytojui-Kaziui Binkiui, įkurta memorialinė ekspozicija.

2014 m.liepos 21 d. Lietuvos Respublikos Prezidentė dekretu Nr.1K-14 patvirtino Papilio herbą.

Papilio seniūnijos gausi kultūros paminklais ir buvusiais dvarais.

Roviškio dvaras – Kvetkų bažnyčios fundatorių lopšys: 1772 m. Pranciškus Komorovskis Kvetkuose pastatė bažnyčią, o pats amžino poilsio atgulė šios bažnyčios rūsyje įrengtoje kriptoje. Dokumentuose minima, kad 1841 m. Roviškis priklausė žemės teismo teisėjui Juzefatui Komorovskiui, o XIX a. antroje pusėje jį jau valdė Hrincevičiai. Kvetkiškiai pasakoja, kad Hrincevičių dvaras buvo labai pavyzdingai prižiūrimas, ūkis buvo modernus: „mergos melždavusios stambias juodmarges karves, o pienas būdavęs pilamas į bačkas ir vežamas Rygon“. Anot pasakojimų, dvare buvusi pieninė, gaminamas sviestas, kurį veždavę parduoti net į Peterburgą. Bažnyčion ponas važiuodavęs ketvertu arklių, važnyčiodavęs vežėjas, kuris pono laukdavęs prie bažnyčios. Taip pat dvare buvęs didžiulis sodas, aplinkui apsodintas slyvomis, ponas leisdavęs obuolių pasiskinti ir darbininkų vaikams (kolūkių laikais sodą suniokojo jame ganomos karvės...). Pasakojamos ir kitokios istorijos, neva dvare vaidendavęsi, nes ponas Hrincevičius jame nusišovęs (o dar prieš tai iš gyvenimo savo noru pasitraukusi viena „akmistrinė“) ir buvęs palaidotas dvaro kieme, vėliau artimieji nelaimėlio palaikus perlaidoję Kvetkų kapinėse (Hrincevičių kapavietėje Kvetkų kapeliuose ant paminklo Felikso, Antonio, Kamilos ir Bronislavos vardai). Po Hrincevičių Roviškio dvarą valdė Danieliai, Vilaniškiai, kurių vieni nuo sovietų valdžios represijų bėgo į Vakarų, kiti neišvengė kelialapio į Sibirą...

Gikonų dvaras, dar viena grafų Komorovskių valda. Apie Gikonis valdžiusius paskutinius Komorovskius atsiminimai gana skurdoki. Prisiminimuose užfiksuota, kad dvaro ūkyje buvę daug paukščių, kad ponas, nors buvęs „mandras“, bet ir palėbauti mėgęs, tad tekdavę užstatyti žemes, o paskui ir parduoti. Užrašytas pasakojimas apie jauniausiąjį ponaitį, kuris įsimylėjęs labai gražią, bet neturtingą mergaitę. Pasakojama, kad giminaičiai jokių būdu nesutikę su tokiomis vedybomis, tad naktį nusivedę į mišką iš jaunuolio išgavę priesaiką, kad šis jokių būdu tos mergaitės nevesias. Tačiau šios priesaikos jaunas grafas nesilaikė ir vedė... Istorija būtų nutrūkusi, tačiau grafitį sužavėjusi mergina buvo paprasta siuvėja, Maišėnaitė. Po vestuvių pora susilaukė dviejų vaikelių, tačiau grafas mirė, palikdamas jaunąją našlę su vaikais. Jaunoji grafienė prisiteisė iš šešuro nemažą sumą pinigų vaikų išlaikymui ir su vaikais išvažiavo į Ameriką. Ten įsikūrusi pasikvietė atvykti ir brolių. Šis, 14 metų dirbęs Amerikoje, grįžo į Lietuvą ir iš Komorovskių nusipirko žemės prie Skrebiškio dvaro. Pranciškaus Komorovskio pastatytą Kvetkų bažnyčią 1777 m. konsekrovo vyskupas Feliksas Jonas Tovianskis, o 1848 m. šalia buvo pastatyta klebonija. 1875 m. bažnyčia praplėsta, šalia jos 1880 m. pastatyta nauja mūrinė varpinė. Bažnyčios šventoriuje esantys du kryžiai mena čia esant palaidotą ir daugiau Komorovskių giminės atstovų – Leopoldas, Onufrijus, Marija, Boleslavas, Tekla...

Tik per kilometrą nuo Papilio stūksantį dar vieną Komorovskiams priklausiusį Parovėjos (dar šaltiniuose minimą kaip Paravės) dvarą. 1841 m. šį dvarą valdė Ukmergės vicemarsalka Pranciškus Komorovskis, paskutinė dvaro ponia buvo Balbina Žurauskienė, ją, kaip ir daugelį dvarininkų, sovietų valdžia su šeima ištrėmė į Sibirą. Šiandien dar tebėra išlikęs nemažas pastatų kompleksas: dvaro medinis rūmas, malūnas, tvartas, svirnas, pastatus supa didžiulis parkas, kurį bando tvarkyti šiandieniniai dvarą įsigiję šeiminkai.

Kraštų dvaras. Kraštus valdę Koscialkovskiai fundavo ir Skrebiškių (gyvenvietė šalia Kraštų) koplyčios statybą. Tačiau vietiniai gyventojai jau beprisimena tik paskutinius dvaro

valdytojus, vokiečius Griuntalius. Kraštų dvare tebėra išlikusi dvaro kalvė, svirnas, kumečių tvartai, kumetynas (privatizuotas čia gyvenančių žmonių), dalis medinio dvaro rūmo (taip pat privati nuosavybė), buvusio įspūdingo tvarto fragmentai. Mūriniai ūkiniai pastatai buvę netgi puošnesni už medinį rūmą, kuris šiandien atrodo jau visai varganai. Prieš užeinant sovietų valdžiai į Vakarus pasitraukė ponija Griuntalienė, du sūnūs – Kurtas ir Karlis, dukra buvo ištekėjusi už savo mokytojo Baumano ir išvažiavusi gyventi į Rygą, o senasis Griuntalis buvo miręs, palaidotas Kraštų liuteronų kapinaitėse. Anot vietos gyventojų, šiandien dalį dvarui priklausiusios žemės yra atsiėmusi Griuntalių giminaitė, gyvenanti Vilniuje.

Skrėbiškio dvaras, valdytas grafų Komarovskių, kurio vertybės (stalo sidabras ir tekstilė su Komarovskių herbais) šiuo metu eksponuojami Biržų muziejuje. Dvaro didybę šiandien mena tik buvusio įspūdingo mūrinio rūmo sienos. 1841 metais Skrėbiškio dvarą valdė Antanas Komarovskis. 1863 m. šiame dvare prieglobstį rado sužeistas sukilėlių vadas Zigmantas Sierakauskas, kur po išdavystės ir buvo suimtas.

Papilio dvaras „zomkelis“ ir kunigaikštis Jonušas Radvila

Papilio dvaras istoriniuose šaltiniuose pasirodo jau būdamas Radvilų valda. Su Mikalojaus Radvilos Senojo sūnumi Jurgiu Radvila buvo pradėta būsimų Biržų - Dubingių kunigaikščių giminės šaka. Manoma, kad Jurgis Radvila (apie 1480-1541) perėmė Papilio dvarą iš Astikų XVI a. 4 dešimtmetyje. Netoli Papilio buvusį Ageniško dvarą su jam priklausiusiu Šakinavos kaimu valdė bajorai Korkužai. Iš jų Jurgis Radvila įsigijo Ageniško dvarą.

Papilys (dwor Popylski), kaip Radvilų valda, pirmą kartą minimas 1561 m. inventoriuje: pažymėtas gyvenamasis namas su keturiais langais. Iš pradžių Papilys kaip centras galbūt buvo svarbesnis už Biržus, nes jau XVI a. viduryje čia žinoma pilis, prekybiniai keliai taip pat ėjo per Papilį, o ne per Biržus.

XVI a. 8 dešimtmetyje kunigaikštis Kristupas Radvila Perkūnas, anot istorikės Ingės Lukšaitės, keitė savo Pagervių, Latvelių palivarkus ir Latveliškių kaimą į Korkužams priklausiusį Šakinavos kaimą. Vietoje Šakinavos kaimo *statėsi* Papilio miestelis, o Šakinavos pavadinimas išnyko. Tad Kristupas Radvila Perkūnas, sukeitęs valdas su Korkužais, kitoje Rovėjos pusėje prieš dvarą sudarė didesnę nei buvo ankstyvoji Papilio dvaro valdą ir įkurdino joje privatų Papilio miestelį.

1561 m. šioje vietoje jau stovėjo kunigaikščių Radvilų pilis.

1568 m. kunigaikštis Mikalojus Radvila Rudasis savo sūnaus LDK pataurininko Kristupo Radvilos Perkūno ir Varšuvos seniūno dukters Onos Sobkovnos vestuvių proga padarė tikrai karališką dovaną - atidavė jam Papilio pilį, dvarą, miestelį su palivarkais - iš viso 500 valakų.

1606 m. Papilio inventoriuje rašoma, kad „turgus miestelyje jau nuo seno nustatytas pirmadieniais. Miestelyje buvo 16 *karčiamų*, 16 jų turėjo teisę prekiauti alumi ir 3 - degtine". Papilys tapo vienu mėgstamiausių ir svarbiausių dvarų Biržų kunigaikštystėje. Dvare 1612 12 02 gimė Kristupo Radvilos Perkūno, 1589 m. Biržuose pastačiusio bastioninę tvirtovę, anūkas, Kėdainių unijos 1655 m. su Švedija autorius, Lietuvos didysis etmonas Jonušas Radvila. Čia jis gyveno ir mokėsi iki 13 metų, vėliau išvyko į Vilnių pas tėvą kunigaikštį Kristupą Radvilą II, mokėsi Slucko gimnazijoje.

1659 m. senieji Papilio dvaro rūmai buvo sudeginti karų su švedais metu. Papilį kunigaikščiai Radvilos valdė iki paskutinės Biržų - Dubingių šakos atstovės Liudvikos Karolinos Radvilaitės mirties 1695 m. Po ilgų teismų dvarą valdė Liudvikos Karolinos vyras Neuburgo kunigaikštis Pilypas, vėliau jis atiteko Nesvyžiaus Radviloms, nes 1730 m. Jeronimas Florijonas Radvila Biržų valdas išpirko.

Priklausomai nuo savininko noro XVIII a. Papilio dvaras būdavo administruojamas patikėtinių, išnuomojamas arba įkeičiamas už sutartą pinigų sumą. 1722 - 1723 m. Papilio dvarą administravo Putkameris. Jeronimas Florijonas Radvila Papilio dvarą įkeitė Jonui Koscialkovskiui. Kunigaikštis Dominykas Radvila iki 1808 m. dvarą pardavė Ignui Koscialkovskiui, Jono sūnui. Koscialkovskiai Papilio dvarą valdė iki 1863 m. sukilimo.

Šiuo metu jame yra išlikęs didžiausias pastatų kompleksas iš visų rajone esančių dvarų, taip pat kaskadomis žemyn išsidėstę tvenkiniai, dar galima matyti ir pačių seniausių pastatų griuvėsius, ir dar puikiai išlikusius svirnius, tvartus, arklidžių pastatą (baltąją stainią), ledainę, sumodernintą virtuvę, griūnantį didžiulį kumetyną, spirito sandėlį, vis dar stovintį (nors be

vienos kolonos) medinį dvaro rūmą, ir tik išgirsti, kur stovėjo spirito varykla, vandens malūnas. XVIII a. antroje pusėje čia kūrėsi Koscialkovskiai. Iš Radvilų dvarą pirkęs Jonas Koscialkovskis buvo aršus reformacijos priešininkas, tad su jo vardu siejamos ir evangelikų reformatų kovos dėl maldos namų, kuriuos katalikai kėsinosi iš reformatų atimti. XIX a. istorijoje pėdsaką paliko Jonušas Koscialkovskis, nes jo valdomame Papilio dvare pietauti buvo sustojęs 1963 m. sukilėlių pulkas, vadovaujamas Zigmanto Sierakausko. Porą metų Jonušas Koscialkovskis buvo tampomas po teismus, ir, manoma, tik įtakingos tetos Tiškevičienės dėka, jam pavyko išvengti represijų. Iš Koscialkovskių apie 1870 m. Papilio dvarą nusipirko prancūzų grafas Aleksandras de Šuazelis Gufje, jau minėtos Sofijos Tyzenhauzaitės sūnus (Šuazeliai nuo XIX a. pradžios valdė Platelių dvarą), iš kurio dvarą paveldėjo vyriausias jo sūnus Gabrielius (Bogdanas Djedone Etjenas Šarlis Ignacas Marie).